

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՀԱՐՐԵՑՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՆՐԱ ՀԵՏԵՒԸՆՔՆԵՐԸ ԵՒ ԶԳԸՍՏՈՒԹԻՒՆ՝
ՈՐՊԷՍ ԸՆԵՑԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԸՀԱՆՁ

Մի արբենայք գինւով, յորում գեղխու-
թիւն է. այլ մանաւանդ լցարուք հոգւով
սրբով:

Առ Եփեսացիս Ե.—18.

Լաւ է ոչ ուտել միս և ոչ ըմպել գինի.
և ոչ որով ևղբայրն քո գայթակղի, կամ
գթէ, կամ տկարանայ:

Առ Հռովմայեցիս ԺԴ.—21.

Ոչ ևս արբից յայսմհատէ ի բերոյ որթոյ,
մինչև ցօրն ցայն, յորժամ արբից զդա ընդ
ձեզ նոր յարքայութեան Հօր իմոյ:

Մատթեոս ԻԶ.—29.

Դեռ փոքր հասակիցս յիշում եմ, ինչպէս էին
արդարանում գիւղացիք գինի խմելիս. «բա ինչից պիտի
երևայ մեր քրիստոնէութիւնը, գինի խմեցէք, մենք հօ-
թուրք չենք, քրիստոնեան գինի պէտք է խմի, գինին
Քրիստոսի արիւն է», ասում էին նրանք և առաջ բերում
գինով լիքը ահագին կաւէ ամաններ և դատարկում ամե-
նայն եռանդով. և այս տեսակ քրիստոնէութիւնը նրանք
աւանդում էին և այժմս էլ աւանդում են իրենց զաւակ-
ներին և մերձաւորներին. Այս համոզմունքն ունին հօ-
գևորական և աշխարհական անձինքն առհասարակ. ես ճա-
նաչում են բազմաթիւ քահանաներ, որոնք ասում են, որ
կը հրաժարուէին քահանայութիւնից, եթէ քրիստոնեանե-
րին գինի խմելն արգելուած լինէր. Ինչպէս են ներգոր-

ծում գինին և առհասարակ բոլոր հարբեցնող խմիչքները մարդուս մտաւոր և բարոյական կեանքի վրայ, ինչ ազդեցութիւն և հետեանք ունին մեր տնտեսական բարեկեցութեան համար, որքան կարեւոր է գինին գործածութեան թեան համար, որ հասակից են սկսում մարդիկ հարբեալ որ և է խմիչքով։ Ահա մի շարք հարցեր, որոնց կ'աշխատենք պատասխանել համառօտակի և ապա կանցնենք բուն նպատակին։ Փիտնականօրէն ապացուցուած է և փորձով էլ գիտենք, որ հարբեցնող խմիչքները նախ գրգռում են մեր ջղերը և ապա թուլացնում, իսկ նեարգային համակարգութիւնը, որպէս գիւրազգաց մասը մեր մարմնի, զարմանալի շուտ թմրում ու թուլանում է։ Հարբած մարդը գիտենք, որ ոչ մի լուրջ և պարզ գիտակցական գործի պէտքական և ընդունակ չէ։ Նա այդ միջոցին իրեն ազատ է զգում ներքին քննադատից՝ խղճից և գործում է առաւել շուտ որպէս անասուն, քան գիտակից մի մարդ։ Աստուծոյ պատկերով։ Փինու և առհասարակ բոլոր հարբեցնող նիւթերի գործածութիւնը սկսում է գլխաւորապէս պատանեկութիւնից երիտասարդութեան անցնելու շրջանից, երբ առանձին ոյժ են ստանում մարդկային որոշ կրքերը և կամքն անզօր է յաղթանակել նրանց դէմ խղճի պահանջների համեմատ։ «Մի լաւ գեցեցինք և վրայ տուինք» ասում են սովորաբար մեր երիտասարդները և իրաւ վրայ տալու համար պէտք է կոնծել, յանցանք, ոճիր գործելու համար պէտք է թմրեցնել այն ճանապարհը, որով մեզ առաջնորդում է խղճի ձայնը, պէտք է թմրեցնել խիղճը, և մենք իրաւ այդ բոլոր դէպքերում կոնծում ենք։ Վերցրէք յանցանքի ամենափոքր տեսակից սկսած մինչև մարդասպանութիւնը և քննեցէք, թէ այդ բոլորը կատարելու համար մարդիկ ինչ են արել և դուք կը համոզուիք, որ կամ հարբած են եղել և կատարել են անգիտակցաբար և կամ յանցագործութիւնից առաջ հարբել են անգիտակից դառնալու՝ կամ, որ աւելի ուղիղն է, խղճի խայթից ազատուելու համար։ Հարցրէք երիտասարդից, թէ նա ինչպէս ընկաւ և սովո-

րեց անառակութեան և անառակոյնների ճանապարհը, երբ դադարեց գիմացի մարդկանց մարդ ընդունելուց. հա-
կառակ սեռի ներկայացուցիչներն երբ են դադարում
իրար մաքուր, եղբայրական և հարազատների աչքով ու
զգացմամբ նայելուց. երբ կոնծում են, հարբում, անմը-
տանում: Երբ է մարդս գողութեան սովորում. հարբած
ժամանակ: Խնչ են անում պատերազմից առաջ, որ հա-
կառակ բանակների զինուորները լաւ կռուեն, իրար լաւ
կոտորեն, արիւնից չը խրտեն: Այս բոլորն անել տալու
համար նրանց հարբեցնում են, սպանում նրանց խիղճը:
Հարբեցնող միջոցները մեր ժամանակում շատ շատ են.—
դինին և օդին իրենց հարիւրաւոր տեսակներով, ծխախոտը,
խաշխաշը կամ ամփիօնը, հաշիշը և այլն, բոլորն էլ հար-
բեցնող միջոցներ են և դործ են դււում նոյն նպատակաւ,
ոչ թէ առողջութեան, ոչ թէ սնունդ ստանալու. ոչ, այլ
խղճի հետ չը խօսակցելու, հաշիւ չը տեսնելու և այն
թմրեցնելու համար: Ինձ կասեն, որ սխալ է եղբակացու-
թիւններս կամ չափազանցացրած: Ո՛չ, ես երբէք համա-
ձայն չեմ այդ բանում և այնդում եմ. որ բացի ժա-
ռանգական յանցաւորներից, որոնք դարձեալ կամ արկօ-
գոլիկների՝ (հարբեցողների) զաւակներ են և կամ դանդով
ու դէմքով դեռ ևս այս կամ այն կենդանու նմանութիւ-
նից չազատուած, դիմագծերով և դազաթով իսկ յան-
ցաւորի տիպարին պատկանող, մնացած բոլոր յանցաւոր-
ները հարբեցող են, խմող: Ծիշտ է նրանք փողոցներում
չեն թափւում հարբեցութիւնից, նրանք չեն երբւում
և տատանւում քայլելիս, բայց հարբեցութեան այդ ծայ-
րահեղ վիճակն այլ ևս համարեա անվտանգ է, իսկ դրա-
նից թոյլ, բայց գրգռուած և ոգևորուած վիճակն է ոճ-
րագործութեան և գողութեան համար, խղճին հակասելու
և ստելու, կեղծելու համար անհրաժեշտ կացութիւնը:
Ահա այդ տեսակ տրամադրութիւն ունենալու համար է,
որ կոնծում է հոգևորականը, որպէս զի չըզգայ իւր
գործի և դաւանանքի տարբերութիւնը, չընկատի կեղծիքի
և ճշմարտութեան միջի հսկայական վիհը, ծիսի և գործի

մէջ եղած ահագին անդունդը Կոնժում է ուսանողն ու ուսուցիչը, որպէս զի մէկը կարողանայ փակուել ճշմարտութեան հակառակ ստեղծուած շրջանակում և դասուանդել անպէտք և անօգուտ, բոլորին և բոլորովին անկարևոր բաներ՝ թողած կարևորները, իսկ միւսը, որպէս զի լսել կարողանայ այդ աւելորդ արանութիւնները կամ բոլորովին չլսի, բայց արդարացնի իւր գեղեցիկ իդէալի և սիրուն գաղափարների դէմ՝ վարած կեանքն ու կենցաղավարութիւնը Կոնժում է դատաւորը, օրէնսդիրը, որպէս զի մինը կարողանայ խմբագրել խղճի հակառակ օրէնքներ, իսկ միւսը հնարաւորութիւն ունենայ գործադրելու այն կամայականօրէն, անարդարացի և կամ նոյն տեսակ վարմունքը չընկատելու Կոնժում է պաշտօնեան, գանձարանի տնօրէնն ու վերակացուն, որպէս զի հնար եղածին չափ շուտ շուտ յիշի իւր գրպանը և կողոպտել ու գողանալ կարողանայ։ Նոյն ձևով հարբում է ոստիկանը յանցաւորին գործակցելու և պաշտպանելու համար, գիւղի տանուտէրը, դատաւորը, դաւօդչին, միրաբը, վաշխառուն, երբ նրանք անարդարութիւն են ուզում գործել և գործած յանցանքները չընկատել։

Այս բոլորից յետոյ, կարծեմ գթուար չէ որոշել, թէ ռրտեղից է մեր ժամանակի անհաւաստութիւնն ու անարդարութիւնը, աղքատութիւնն ու հիւանդութիւնները, և լինչպէս է, որ մարդիկ այդ բոլորը տեսնելով և հասկանալով հանդերձ, տասնեակ տարիներ լսում են, հաշտուում և չեն աշխատում կեանքը խղճի պահանջներին յարմարացնելու, նրանց հետ հաշտեցնելու համար՝ իւր բոլոր արտայայտութիւններով։ Պատճառը կարծեմ պարզ է. քանի որ ծաղկում են գինեաներն և օղետները, քանի որ ահագին քանակութեամբ տարածւում է անարգել ամիիօնն ու ծխախոտը, գարեջուրն ու հաշիշը՝ երբէք ցանկալի համերաշխութիւն, արդարութիւն, խաղաղութիւն և եղբայրութիւն չենք ունենալ։ Ատրպատականում ինձ մի բան սաստիկ զարմացնում էր։ Մինչդեռ այնտեղի թուրքերն ու պարսիկները շատ աւելի տգէտ են, քան մենք

և Կովկասի թուրքերն ու պարսիկները, մինչդեռ այնտեղ ոչ կանոնաւոր ոստիկանութիւն կայ, ոչ տորաժնիկ և ոչ հսկող զօրք, և աւելի մեծ աղքատութիւն, այնու ամենայնիւ յանցագործութիւնը 90⁰/₀ աւելի քիչ է՝ քան Կովկասում, որտեղ ամենեքեան կոնծում են և ծխում։ Այնտեղ էլ ո՞վ է կաշառակեր, անարդար, զրկող և կռուարար, նրանք, որոնք գողունի հարբում են. (հարբած պարսիկները վախում են փողոց դուրս գալ, որովհետեւ խկոյն բռնում և խիստ պատժում են, բացառութիւն են կազմում գլխաւորապէս պաշտօնեաները)։ Ինձ ցաւ էր տեսնել, թէ ինչպէս հարբեցութեան շնորհիւ հայ հայրենասէրներից շատերը շատ անգամ գառնում էին մարդասպան և յանցաւոր և չէին դարչում սարկարաստների կամ տաճկաց էֆէնդիների մօտ իբրեւ ֆառաշ կամ աւելի ստոր պաշտօնով ծառայելուց և ամենահասարակ պատճառներով մարդ էին սպանում, կանանց արեանգում կամ կոշտատում ու կտոր կտոր անում։ Եւ այդ մարդիկ բոլորն էլ խմում ու ծխում էին, բոլորն էլ հարբում. իսկ զգաստները երբէք այդպէս չեն ընկել, երբէք չեն արատաւորել իրենց անունն ու գործը։ Այս այսպէս լինելուց յետոյ, ինչպէս պատահեց, որ Քրիստոսը թոյլատրեց գինու գործածութիւնը, որ նա իւր հետեւողներին թոյլատրեց գինի խմելը։

Յովհաննէս Աւետարանչի տեսիլքի մէջ հետեւեալ պարբերութիւնը պարզ ցոյց է տալիս, թէ ինչ հետեւանք ունէր հարբեցութիւնը և ինչպէս էին նայում նրա վրայ։ «Այլ հրեշտակ երկրորդ գայր զհեռ նօրա և ասէր. անկաւ, անկաւ Բաբելոն մեծն ի գինւոյ արբեցութենէ, ի ցասմանէ, ի պոռնկութեննէ իւրմէ, որ արբեցոյց զամենայն հեթանոսս։ Նոյն մտքով բաղմամբիւ պարբերութիւններ կան հին կտակարանում, հարբեցութեամբ և շնութեամբ զայրացրին մարդիկ Աստուծուն և ջրհեղեղի պատժի հասան ըստ Աստուածաշնչի։ Նոր կտակարանից էլ մենք պարզ տեսնում ենք, որ գինին և օղին իբրեւ խմիչք արգելուած էր դեռ առաքեալներից սկսած

և Պօղոս առաքեալը Եփեսացւոց գրքի ե գլխի 18-դ. պարբերութեան մէջ ասում է. —

«Մի արբենայք գինեով, յորում զեղխութիւն է. այլ մանաւանդ լցարուք հոգւով», իսկ Տիմոթի գրքի մէջ պատուիրում է «զգաստութեամբ, արդարութեամբ և աստուածապաշտութեամբ ապրել աշխարհում»։ Տիմոթէոսին նոյն Պօղոս առաքեալը մի միայն հիւանդութեան պատճառով է թոյլատրում ջրի հետ գինի խառնել և իրքե դեղ գործածել. Ալյսուհետե մի ջուր և եթ ըմպեցես, այլ սակաւիկ մի գինի խառնեսձիր վասն ստամոքսի և ստէպ հիւանդութեանց»։ Առ Տիմոթէոս ե — 23, իսկ Հովմայեցւոց թղթի (ԺԴ — 21.) մէջ խորհուրդ է տալիս և ասում. Լաւ է միս չուտել և գինի չը խմել և ոչ այնպիսի բան անել, որով քո եղբայրը դաշմակղում է, սայթաքում և տկարանում»։

Յովհաննէս Մկրտչի մասին եղած մարդարէութեան մէջ ասում է. «Նա եղիցի մեծ առաջի Տեառն և գինի և օղի մի արբցէ և հոգով սրբով լցցի անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ»։

Երկու դէպք ունինք Աւետարանի մէջ, որով գինեւ սէրներն իրենց արդարացնում են և պնդում, որ քրիստոնեաներին գինու գործածութիւնը թոյլատրւած է. մինը Գալիլիայի Կանա քաղաքի հարսանիքն է, որտեղ Փրկիչը ջուրը գինու փոխեց և միւսը խորհրդաւոր ընթրիքը։ Սակայն այդ երկու դէպքերից ոչ մինը չի ասում, որ գինին որպէս խմիչք թոյլատրւած լինի Փրկիչը իւր հետեւողներին։ Նախ Կանա քաղաքի հարսանիքում՝ Նա ջուրը փոխեց գինու, որը արկահօլ ունենալ չէր կարող և հետեւապէս պէտք է զուրկ լինէր հարբեցնելու պիտից և երկրորդ՝ խորհրդաւոր ընթրեաց ժամանակ գինին յայտարարեց Իրեն արին և սահմանելով հաղորդութեան խորհուրդը, հէնց այդ ձևով արգելեց գործածել այն որպէս սովորական ըմպելիք։ «Ոչ ևս արբից յայսմ հետէ ի բերոյ որթոյ մինչև ցօրն ցայն, յորժամ արբից զդա ընդ ձեզ յարքայութեան Հօր իմոյ»։ (Մատթ. ԻԶ — 29) Արդեօր

Հէնց վերջին պարբերութիւնը պերճախօս ապացոյց չէ, որ գինի խմելն արգելուեց Հէնց Փրկչից և առաքեալներն իրենց կողմից պահեցին այդ արգելքն ամենայն սրբութեամբ: Կորնթացւոց ա. թղթի ժե գլխի մէջ (32 և 33) Պօղոս առաքեալը գիմելով հաւատացեալներին, յորդորում է. «եթէ ձեզ ասեն՝ ուտենք, խմենք, սրովհետեւ վաղը մեռնելու ենք, մի խաբուիք, որովհետեւ բարի և քաղցր բարքերը չար բարքերից ապականւում են»: Եթէ այս բոլորին աւելացնենք նաեւ առաքելական երկրորդ կանոններից 54-դ. յօդուածը, կը տեսնենք, որ գինի խմելը հաւատացեալ քրիստոնեաներին բոլորովին արգելուած էր: Ահա այդ կանոնը.— «եթէ ժառանգաւորներից մէկը գինեւորում ըսնուի, թող մերժուի եկեղեցուց, ճանապարհ գնալիս մի միայն կարող են հանգստանալ պանդոկում»: Ժամանակի ընթացքում տարաբաղդաբար գինին եւ ընտելութիւնը նրբաճաշակ և հմուտ հանդիսացան և հանգիստանում են ժառանգաւորները և շատ անգամ արքեպիսկոպոս կաթողիկոս և խորհուրդ նրանք են լինում:

Յաւելով պէտք է ասենք, որ գինին, օղին և ծխախոտը սկսել են տարածուել և աւել սփռել մեր գիւղերում և սրբան մեծ ծաւալ է ստանում նրանց գործածութիւնը, այնքան թաւախում է ընտանեկան կապը, ընկնում մեր ժողովրդի անշտի գովուած բարոյականութիւնը, բաղմանում սճրագործութիւնն ու աւաղակութիւնը և սկսում է թագաւորել ընդհանուր աղքատութիւն: Ի՞նչ կասկած, որ այսպիսի պայմաններում ընկնում է հաւատը, կաղմալուծւում եկեղեցին և մարդիկ հեռոճեմ հեռանում ու խորթանում են Աւետարանից:

Ո՛չ: Աւետարանը միանգամայն արգելում է հարբեցութիւնը և զգաստ սիրտ և հոգի է պահանջում հաւատացեալներից: Աւանց զգաստութեան նրա սերմերը ժայռի, փշերի և ճանապարհի վրայ են ընկնում և ոչնչանում անպտուղ, և մենք պարտաւոր ենք ազգովին կռիւ յայտարարել արքեպիսկոպոս բոլոր խմիչքների և ծխախոտի դէմ: Մեր ըմպելին պէտք է հոգեւոր լինի, մենք պէտք է

խմենք այն հոգեւոր վիժից, որը մեզ հետ շրջում է և է
ինքն Քրիստոս, ինչպէս այդ տեղի ունէր առաքելոց ժա-
մանակս (Կորնթ. ա. Գլ. Ժ—4.) Մեր գործն ու աշխա-
խատանքը նախ պէտք է ուղղուած լինի այն խոչնդոտների
դէմ, որոնք մեզ զրկում են մարդկանց արթուն խղճի
հետ գործ ունենալուց, որոնք սոսկալի արգելք են դառ-
նում Աստուծոյ արդարութիւնն ու ձայնը մարդկանց
սրտի մէջ սերմանելու և արդիւնաւորելու գործին: Եւ
ինչպէս որ և է բան գրելու համար բացի դրչից և թա-
նաքից հարկաւոր է մաքուր թուղթ, այնպէս էլ Աստուծոյ
Բանն ու արքայութիւնը գրելու և մարմնացնելու համար՝
հարկաւոր է զգաստ ուղեղ և արթուն՝ ոչ մի բանով չը
թմրեցրած խիղճ: Այդ էր պահանջում Փրկիչն իւր բոլոր
հետևողներից, այդ էր որոնում, այդ էր ցանկանում
ասել, երբ կրկնում էր, որ եթէ մանկան նման չդառնանք,
չենք կարող Աստուծոյ արքայութիւնը ժառանգել: Ո՛չ,
թէ ժառանգել, այլ և հասկանալ և ըմբռնել՝ կասենք
մենք:

Ե. Տ. Վ. Մ.

Մ Ա Յ Ր Ա Թ Ո Ռ

Փետրվարի 25-ին Թիֆլիզից Սուրբ Էջմիածին վերա-
դարձաւ ազգիս Վեհափառ Հայրապետը, նորին սրբու-
թեան ուղեկցում էին Յուսիկ և Կորիւն վարդապետները:
Կայարան ընդառաջ էր եկել Վանական կառավարութեան
նախագահ Եղիշէ Ժ. վարդապետ Մուրադեանը, նորին
Սրբութիւնը բարեհաճեց օթեանել ս. Հովհաննէի մօտ
հանգուցեալ Երեմիա եպիսկոպոսի շինած ընակարանում:
Մարտի 3-ին Վեհափառը մեկնեց Երևան, ուր առաջուց
ուղարկել էր Սինօղի անդամ գերապատիւ Յովհաննէս